

ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ХАРАЖАТЛАРИ НАЗОРАТИ ВА ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

*Зарифжон Бастамов Олимжонович,
Республика Ихтисослаштирилган Эндокринология
илмий-амалий тиббиёт маркази Самарқанд
вилоят филиали бош ҳисобчиси.*

Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг 2022-2026 йилларда республикани ривожлантириш учун, Тараққиёт стратегияси қабул қилинди. Ушбу стратегиянинг III қисми Иқтисодиётни ривожлантириш ва либераллаштиришнинг устувор йўналишларида қуйидагилар белгиланган:

- харажатларнинг иқтисодий йўналтирилганлигини сақлаган ҳолда давлат бюджетининг барча миқёсларида мувозанатни сақлаш;
- махаллий бюджетларнинг даромад қисмини мустаҳкамлашга йўналтирилган бюджетларро муносабатларни такомиллаштириш.

Давлат бюджети харажатлари тасдиқланган бюджетдан маблағ ажратиш доирасида амалга оширилади. Бюджет ташкилотларида маблағларнинг мақсадли ва самарали сарфланиши, уларнинг сақланишини таъминланиши устидан назорат мазкур ташкилотнинг бошқарув тизими ва юқори давлат бошқарув органлари томонидан амалга оширилади. Яъни, ички хўжалик назорати ва ташқи хўжалик назорати. Молиявий назорат тизимини уч қисмга ажратиш мақсадга мувофиқ, бу давлат назорати, идоравий назорат ва мустақил аудит.

Бюджет ижросининг назорати умумий тартибда ижро этувчи ва қонун чиқарувчи ҳокимият зиммасига юклатилган. Ижро ҳокимиятининг юқори органи бу Президент ва унинг назорат инспекциясидир. Умумий молиявий назорат устидан Вазирлар Маҳкамаси ва унинг қошидаги назорат оргонлари

фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика Кенгашига юклатилади. Давлат бюджети ижроси, бюджет маблағларининг бюджет таснифи бўйича мутаносиб тақсимланиши ҳамда назорати Молия вазирлиги ва унинг бўлимлари, жумладан, назорат тафтиш бош бошқармаси ҳамда бўлимларига юклатилган.

Бюджет ташкилотларида жорий молия йили учун тузиладиган ва тасдиқланадиган ҳужжат бу харажатлар сметасидир ва бу асосий текшириш манбаси ҳисобланади. Харажатлар сметасида ташкилот учун харажат моддалари бўйича бюджетдан ажратиладиган харажатлар режаси акс эттирилади. Харажатларни қуйидаги гуруҳлар бўйича бюджет ташкилотлари давлат бюджетидан маблағлар билан таъминланади:

I - Иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлар;

II - Иш ҳақиға қўшимчалар;

III - Капитал қўйилмалар;

IV - Бошқа харажатлар.

Харажатлар сметаси юқорида келтирилган харажат гуруҳлари асосида шакллантирилади. Бюджет ташкилотлари молия йили бошида харажатлар сметасини тасдиқлашга қадар вақтинчалик харажатлар сметасини тузади. Харажатлар гуруҳи IV - бўлим “Бошқа харажатлар” таркибига кирувчи товар-моддий захиралари ҳисоби ва назоратини юритиш ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, у Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2010 йил 22 декабрда 2169-сон билан рўйхатдан ўтказилган “Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги йўриқномага асосан амалга оширилади. Товар-моддий захиралари бюджет ташкилотларида 06 - “Бошқа товар-моддий захиралар”и счётида юритилади. Бюджет ташкилотлари ишчи счётлар режасини тасдиқлаганда ушбу счётга тегишли субсчётларни

ташкilotга кирим қилинган материаллар бўйича алоҳида шакллантириб олиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси бюджет ташкilotларида бухгалтерия ҳисобини комплекс автоматлаштириш учун мўлжалланган "УзАСБО2" дастурий мажмуаси асосида олиб бориш йўлга қўйилган бўлиб, бир қатор қулайликларни яратди. Шунини қайд этиш керакки, ушбу дастурни қўллаш аналитик бухгалтерия ҳисобини юритишда бир қатор такомиллаштиришларни тақазо этмоқда. Масалан, моддий жавобгар шахслар ўз ҳисоботларини махсус қайдномаларда ва карточкаларда қўлёзма шаклда амалга ошириб бош ҳисобчига тақдим этади сўнг, дастурий мажмуага киритилади. Бунда, маълум даражада хатоликларга йўл қўйиш эҳтимоли ортиб боради. Ҳисоб ишлар мураккаблашиб мулкнинг сақланиши устидан назорат сусаяди. Бу масланинг ечими бюджет ташкilotларида аналитик ҳисобни автоматлаштириш, жумладан, товар-моддий захиралари ҳисобини кодлаштириш орқали улар ҳаракати устидан тўлиқ назоратни таъминлаш мумкин.

Бюджет ташкilotларида назорат ўтказишнинг тахлилий усулларини қўллаш мақсадга мувофиқ. Масалан, бюджет ташкilotларида материаллар бўйича молия йили охирига бўлган қолдиқлар аниқланган меъёрлар асосида таҳлил қилинади. Агар, бюджет ташкilotини молия йили охирида бўлган материаллар бўйича қолдиқ қиймати белгиланган меъёрдан ортиқча бўлса, кейинги молия йилида бюджет маблағлари бўйича харажатлар сметасида материаллар сотиб олиш учун киритилган сумма меъёрдан ортиқ суммага камайтирилади. Товар-моддий захиралар ўрнатилган меъёрларни аниқлаш учун белгиланган кўрсаткичлар Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетини тузиш ва ижро этиш қоидалари асосида аниқланади.